

Торайғыров университетінің
ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛЫ

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
Торайғыров университета

**ТОРАЙҒЫРОВ
УНИВЕРСИТЕТІНІҢ
ХАБАРШЫСЫ**

Филологиялық сериясы
1997 жылдан бастап шығады

**ВЕСТНИК
ТОРАЙҒЫРОВ
УНИВЕРСИТЕТА**

Филологическая серия
Издается с 1997 года

ISSN 2710-3528

№ 1 (2021)

Павлодар

**НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
ТОРАЙГЫРОВ УНИВЕРСИТЕТА**

Филологическая серия

выходит 4 раза в год

СВИДЕТЕЛЬСТВО

О постановке на переучет периодического печатного издания,
информационного агентства и сетевого издания

№ KZ30VPY00029268

выдано

Министерством информации и общественного развития
Республики Казахстан

Тематическая направленность

публикация материалов в области лингвистики, и языкознания

Подписной индекс – 76132

<https://doi.org/10.48081/MPRM4825>

Бас редакторы – главный редактор

Жусупов Н. К.

д.ф.н., профессор

Заместитель главного редактора

Анессова А. Ж., *доктор PhD*

Ответственный секретарь

Уайханова М. А., *доктор PhD*

Редакция алқасы – Редакционная коллегия

Дементьев В. В., *д.ф.н., профессор (Российская Федерация)*

Еспенбетов А. С., *д.ф.н., профессор*

Трушев А. К., *д.ф.н., профессор*

Маслова В. А., *д.ф.н., профессор (Белоруссия)*

Пименова М. В., *д.ф.н., профессор (Российская Федерация)*

Баратова М. Н., *д.ф.н., профессор*

Аймухамбет Ж. А., *д.ф.н., профессор*

Шапауов Ә. Қ., *к.ф.н., профессор*

Шокубаева З. Ж., *технический редактор*

За достоверность материалов и рекламы ответственность несут авторы и рекламодатели

Редакция оставляет за собой право на отклонение материалов

При использовании материалов журнала ссылка на «Вестник Торайгыров университета» обязательна

<https://doi.org/10.48081/TZTM9421>

*А. М. Картаева, Б. Б. Келгембаева, Д. Исахұл

С. Аманжолов атындағы Шығыс Қазақстан университеті,
Қазақстан Республикасы, Өскемен қ.

ҚАЗІРГІ ҚАЗАҚ ПОЭЗИЯСЫНДАҒЫ АБАЙ ДӘСТҮРІ

Мақалада Абайдың қазақ поэзиясына әкелген жаңалықтары және олардың жүре келе әдебиеттегі мызғымас дәстүрге айналғандығы сөз болады. Әдебиет тарихына үңілсеңіз, қазақ поэзиясындағы Абай дәстүрі оқшау бір биік болып айқын көрініп тұрады. Абайдың қазақ поэзиясына әкелген жаңалықтары өзінен кейінгі кезеңдердегі әдебиет өкілдерінің тарапынан кең қолдау тапқандығы айтылады. Ақынның өлеңдері тақырыптық-мазмұндық тұрғысынан талданып, қазіргі қазақ поэзиясындағы белгілі ақындар шығармаларымен салыстырылады. Абай дәстүрінің көріністері Қ. Мырза-Әли, Ф. Оңғарсынова және қазіргі ақындардан Т. Әбдікәкімов, А. Бақтыгереева, С. Нұржан, Д. Кәпұлы, А. Елгезек поэзиясынан жалғастық тапқаны дәлелденеді.

Кілтті сөздер: дәстүр, жаңашылдық, шәкірт, поэзия, ақын, өлең, лирика, тақырып, концепт.

Кіріспе

Жалпы алғанда, дәстүр – атадан балаға мирас болатын рухани қажеттілік. Біз дәстүрді дінге, тұрмысқа, ғылымға, өнерге, әдебиетке қатысты түрлерге жіктей аламыз.

Осы аталғандардың ішінде әдебиеттегі дәстүр дегеніміз – белгілі бір кезеңде жаңалық ретінде пайда болып, уақыт өте келе әдебиетке сіңісіп, қалыптасып кеткен түсініктер мен ұғымдар. Әдебиеттегі дәстүр деген ұғым туралы сөз еткенде, онымен бірге жаңашылдық деген ұғым да қатар жүреді. Адамзаттың ақыл-ойы дамыған сайын әдебиетте жаңашылдық пайда болады, ол жүре келе кең таралып, дәстүрге айналады. Әр кезеңде өмір сүрген әдебиет өкілдері сан алуан тақырыптарға қатысты айтылған пікірлер мен көзқарастарға өз пайымынша жаңаша мән үстеп, толықтырып отырады. Біздің бұл ойымызды ғалым Ербол Тілешовтың мына пікірі толықтыра түседі: «Әдеби дәстүр – өткен дәуірлердің бүгінгі күнге жарайтын,

өзектілігімен ерекшеленетін құндылығы. Таратыңқырап айтсақ, ілгері дәуірлерде қалыптасқан дәстүр жаңашылдықтың өзегіне айналуы үшін оның бойында өзекті идея, өміршең көркемдік болуы шарт. Философиялық тұрғыдан алғанда, адамзаттың даму жолы дәстүр мен жаңашылдықтың үздіксіз сабақтасып тұруымен байланысты» [1].

Қазіргі қазақ әдебиетіндегі Абай дәстүрі туралы ғалым Ж. Ысмағұлов былай деген: «Қазіргі тәуелсіздік тұсында еркін дамудың кең даңғылына шыққан қазақ әдебиетінің бүгінгі дем-тынысын түгелдей сол Абай дәстүрімен байланыстырсақ, қателеспейміз. Сонда кешегі кенестік кезеңде шығармашылық әдіс ретінде танылған жалған социалистік реализмнің орнындағы шынайы шығармашылық әдіс деп біз өз топырағымыздағы Абай дәстүрін қабылдауға тиіспіз» [2, 14].

Зерттеудің нысаны: Абай дәстүрінің қазіргі қазақ поэзиясындағы көрінісі.

Зерттеудің пәні: қазіргі қазақ әдебиеті.

Мақсаты: Абай дәстүрі – қазақ әдебиетінде осы уақытқа дейін қалыптасып, сұрыпталған, кең қолдау тапқан әрі жиі көрініс беретін дәстүр. Абай дәстүрінің қазіргі қазақ поэзиясы өкілдері шығармаларында жалғастық тауып, жаңашылдықпен әдеби үрдісті дамытқанын анықтау зерттеудің мақсаты болып табылады.

Міндеттері:

Абай дәстүрінің көріністерін Қ. Мырза-Әли, М. Мақатаев, Ф. Оңғарсынова поэзиясынан айқындау;

– қазіргі ақындар Т. Әбдікәкімов, А. Бақтыгереева, С. Нұржан, Д. Кәпұлы, А. Елгезек поэзиясынан жалғастық тапқанын дәлелдеу.

Зерттеудің әдістері мен нәтижесі

Әдебиетке Абай әкелген бұл жаңалықтар жүре келе қазақ әдебиетіндегі мызғымас дәстүрге айналды. Кейінгі қазақ қаламгерлерінің арасында бұл дәстүрді жалғастырушылар көптеп көрініс бере бастады. Оған дәлел – ақиық ақын Мұқағали Мақатаевтың мына бір өлең жолдары:

...Қалам тартар қазақта ақын туса,

Аруағына Абайдың қарайлаған.

Абай болу, әрине, оңай емес,

Ақын болмай қалсаң ғой, қалай жаман?! [3, 127].

Ақынның бұл өлең жолдарынан Абайдың қазақ ақындарының ұстазы екенін, бәрінің Абайға қарап бой түзейтіндігін, кез келген қалам иесінің Абай деңгейіне жетуінің оңай еместігін аңғарамыз. Абай – қазақ қаламгерлері үшін биік шын, дара тұлға.

Абайдан кейінгі қазақ әдебиетіндегі Абайдың ақын шәкірттері, Алаш әдебиетінің қайраткерлері, қазіргі әдебиеттің өкілдері де Абай дәстүрінің

заңды жалғастырушылары болды. Бірақ біз бұларға тоқталып жатпаймыз. Себебі, бұл тақырып бізге дейінгі әдебиеттанушы ғалымдардың ғылыми ізденістеріне арқау болды. Біз тәуелсіздік жылдарындағы қазақ әдебиетін жасауға елеулі үлес қосқан Ж. Нәжімеденов, Ф. Оңғарсынова, Ж. Бөдешұлы, Т. Әбдікәкімұлы, Ұ. Есдәулетов сынды белгілі қаламгерлермен қатар, орта буын мен жас буын ақын-жазушыларының шығармашылығындағы Абай дәстүрі жалғастығын сөз етпекпіз.

Қазақ әдебиетіндегі Абай әкелген сыншыл реализм әдісі кейінгі ақындар шығармашылығында да бой көрсетеді. Мысалы, Абай өзі өмір сүрген дәуірдегі болыстардың бейнесін «Болыс болдым, мінеки» өлеңінде былайша береді:

Болыс болдым, мінеки,
 Бар малымды шығындап.
 Түйеде қом, атта май
 Қалмады елге тығындап.
 Сүйтсе дағы елімді
 Ұстай алмадым мығымдап.
 Күштілерім сөз айтса,
 Бас изеймін шыбындап.
 Әлсіздің сөзін салғыртсып,
 Шала ұғамын қырындап.
 Сыяз бар десе, жүрегім
 Орнықпайды суылдап.
 Сыртқыларға сыр бермей,
 Құр күлемін жымындап [4, 81].

Ал тура осы мәселе кейінгі қазақ поэзиясында Ф. Оңғарсыновада былай беріледі:

Неге осы жұрт билікке таласады?
 Жылпос жігіт, би қатын, қара шалы –
 Қайтсем, қалай жетем деп бір билікке
 Топ құрады, бақсы іздеп, бал ашады.

Бас-басына тақ керек шексіз бүгін,
 Жасыратын қылмысын, тексіздігін,
 Билік құрып, бап түзеп талтиюға.
 Маған одан мың артық етсіз күнім [5, 122].

Бұл екі өлеңде де авторлар адам баласының ішкі эгоизмін, билік құмарлығын көрсетеді. Алғашқы өлеңде Абай өзін айтып тұрған жоқ, сол дәуірдегі болыстыққа таласқан қазақ жұртының сыйықсыз кейпін әшкерелеп тұр. Абай өлеңінде XIX ғасырдың екінші жартысындағы қазақ қоғамындағы келеңсіз

жай бейнеленсе, араға жүз елу жыл салып бұл мәселе Фариза ақынның жырында қайта бір мәрте көрінеді. Заман өзгерсе де, адам, адамның психологиясы, ішкі өзімшілдігі өзгермейді. Бұл тақырыпты екі ақын да батыл жырлай білген.

Абай өзі өмір сүрген дәуірдегі қазақ қоғамындағы бай-кедей арасындағы әлеуметтік теңсіздікті былайша көрсетеді:

Қараша, желтоқсан мен сол бір-екі ай –
Қыстың басы бірі ерте, біреуі жай.
Ерте барсам жерімді жеп қоям деп,
Ықтырмамен күзеуде отырар бай.

Кедейдің өзі жүрер малды бағып,
Отыруға отын жоқ үзбей жағып.
Тоңған иін жылытып, тонын илеп,
Шекпен тігер қатыны бүрсең қағып [4, 77].

Бұл – Абай өмір сүрген дәуірдің әлеуметтік шындығы. Ал біздің қоғамымыздың әлеуметтік шындығы қазақтың «бір түрлі» ақыны, мемлекеттік сыйлықтың лауреаты Тыныштықбек Әбдікәкімұлының өлеңінде былай көрінеді:

Айтшы, күнім,
Ит тірлікте итке айналу қиын ба?
Итарқаның елесі жүр миымда.
Үй түгілі үйшігін де сатпайды,
Саудагерлер біз жинаған тиынға [6, 237].

Екі өлеңде тек уақыт айырмашылығы ғана бар, әйтпегенде, айтылар ой, көтерілген мәселе – бір. Бірі – XIX ғасырдағы дала қазағының әлеуметтік мәселесі, екіншісі – XXI ғасырдағы қала қазағының әлеуметтік мәселесі. Қазіргі қазақ үшін ішер ас пен жағар отын мәселе емес, олардың «бас ауруы» – баспана. Тыныштықбек ақын осы мәселені дәл түйсіне білген.

«Абайдың ақындық дәстүрін сөз қылғанда, алдымен ауызға ілінері оның қазақ өлеңіне жасаған реформалары болса, сол реформаларды жүзеге асырудың басты шарты ретінде поэзиядағы көркемдіктің табиғатын ашып берді, ақын мен ақындық өнердің қоғам өміріндегі, адам тіршілігіндегі атқаратын рөлін көрсетті. Сол рөлді атқарудың ең оңтайлы, ең жемісті құралы ретінде ұлттық поэзиямызға лирика жанрын енгізді» [2, 16].

Бұл жерде біздің айтқалы отырғанымыз – бүкіл әлемдік көлемдегі, одан беріде шынайы европалық сипаттағы нағыз көркем лирика. Белгілі бір тақырыпқа арналған шағын көлемді лирикалық өлең. Бұған қарап бұрынғы қазақ өлеңінде лирика элементтері болған жоқ деген ұғым тұмауы керек. Бұрынғы жыраулардың, ақындар мен жыршылардың ауызша шығармаларында лирикалық сарын ішінара болғандығы даусыз. Бірақ,

белгілі бір тақырыпқа арналған шағын көлемді, шын мәніндегі көркем лирикалық өлеңдерді енгізген – Абай. Бұл жанр жазба әдебиетімізге Абай туындыларымен бірге келіп, солар арқылы орнықты. Адам мен табиғат етене ұғымдар. Кең даланың төсінде емін-еркін көшіп-қонған қазақ үшін бұл ұғым тіптен жақын. Сондай табиғаттың бір тамашасы – қансонарды ұлы ақын былайша суреттеп көрсетеді:

Қансонарда бүркітші шығады аңға,
Тастан түлкі табылар аңдығанға.
Жақсы ат пен тату жолдас – бір ғанибет,
Ыңғайлы ықшам киім аңшы адамға.
Салаң етіп жолықса қайтқан ізі,
Сағадан сымпың қағып із шалғанда.
Бүркітші тау басында, қағушы ойда,
Іздің бетін түзетіп аңдағанда [4, 42].

Ал дәл осы тақырып ақын Светқали Нұржан поэзиясында былайша жырланады:

Бүгін сонар.
Қардың беті кілең із,
Аң қағуға аттанамыз, міне, біз.
Жемелегі желге ойнаған көрші қыз,
«Қанжығаңыз қандансын» – деп тілеңіз...
Сол баяғы ертектегі қарғалар,
Әлі күнге қар бетімен жорғалар.
Қасқыр ізі, қарсақ ізі, түлкі ізі,
Молда торғай, шіл мтн қоян – ол да бар [7, 58 б.].

Екі ақынның да табиғат лирикасын, қансонар тақырыбын жырлауы мазмұндас. Бұл – Абай дәстүрінің қазіргі қазақ поэзиясына мықтап орныққанының айқын дәлелі.

Абайдың табиғат лирикасында ерекше орын алатын туындылары – жылдың төрт мезгіліне арналған өлеңдері. Ақын «Жаз», «Жазғытұры», «Күз», «Қыс» өлеңдері арқылы табиғат мезгілдерінің тамаша галереясын жасап берді. Мысалы «Жаз» өлеңін алып көрейік.

Жаздыгүн шілде болғанда,
Көкорай шалғын, бәйшешек,
Ұзарып өсіп толғанда;
Күркіреп жатқан өзенге,
Көшіп ауыл қонғанда;
Шұрқырап жатқан жылқының
Шалғыннан жоны қылтылдап,
Ат, айғырлар, биелер

Бүйірі шығып, ыңкылдап...
...Қыз-келіншек үй тігер,
Бұрала басып былкылдап... [4, 63].

Осы өленде Абай шілде айының тамаша бір көрінісін сөзбен суреттеп береді. Өленді оқып отырғанда көз алдыңыздан көркем сурет көшкендей болады.

Міне, тура сондай сөзбен салынған суреттің тамаша үлгісі Дәулеткерей Кәпұлы поэзиясында да кездеседі. Дәулеткерей ақын:

Суретің қандай сүтті іңір,
Балтырлы қайың жұп-жұмыр.
Қасқайған қарағайлардың,
Сырғауыл бойы сыптығыр.

Атқандай мүлде жұмбақ таң,
Бақыттың қолын бұлғатқан.
Тағдырдың ғажап тартуы-ай,
Табиғат даусын тындатқан.

...Табиғат, өзің табындыр,
Арнадым саған лағыл жыр.
Таңқурай тастап таңдайға,
Тамсанып тұрған шағым бұл, – деп суреттейді [8, 91].

Автор осы өлеңінің соңына «Шалқар, 2002 ж. 15 шілде» деп белгі қойыпты. Демек, Дәулеткерейдің де суреттеп отырғаны – жоғарыдағы Абай өлеңіндегі шілде айының жанға жайлы, шуақты күндерінің бірі. Дәулеткерей ақын да табиғат көрінісін дәл Абай сияқты сөзбен салған сурет іспетті береді.

Абай шығармашылығында үлкен орын алатын айтулы тақырыптың бірі – махаббат. Өнердегі мәңгілік тақырып болып табылатын махаббат лирикасын Абай қазақ поэзиясында жаңаша түрлендіріп, өзіне дейінгі қазақ ақындарынан басқаша жырлау дәстүрін қалыптастырды. Абайдың бұл үлгісі кейінгі қазақ ақындары шығармашылығынан да, ақындар тарапынан да кең қолдау тапты. Ең әуелі, Абай:

Махаббатсыз дүние – бос,
Хайуанға оны қосыңдар.
Қызықтан өзге қалсаң бос,
Қатының, балаң, досың бар,

– деп жырлайды. Тек сүйген адамына ғана емес, отбасына, дос-жарандарыңа махаббатпен қараңдар дейді. Жүрегінде махаббат сезімі жоқ адамды хайуанға теңеп, махаббатсыз бұл өмірдің еш мәні болмайтынын айтып кеткен. Абай жырлаған сол махаббат ұғымына қазіргі қазақ поэзиясында Тыныштықбек ақын мынадай анықтама береді:

Махаббатта – түк те жоқ, Ар-ұят та... ештеңе.
 Оған – бәрібір, таңертең бе, кешке ме.
 Ессіздіктің нұры сондай тап-таза!
 Белгісіз...
 Бейғарышта жүзіп жүрген бос кеме...
 Бірақ, босты «бос» деме...

Оттай береді мораль менен діни сын.
 Махаббат қана дарытар – жұпар діл иісін...
 Онымен аңқылдап үйлесе алсаң, – үйлестің.
 Үйлесе алмасаң, – құрысың [6, 23].

Абай ару қыздың сұлулығын, тартымдылығын аса бір көркем тілмен жырлайды:

Білектей арқасында өрген бұрым,
 Шолпысы сылдыр қағып жүрсе ақырын.
 Кәмшат бөрік, ақ тамақ, қара қасты,
 Сұлу қыздың көріп пе ең мұндай түрін?

Аласы аз қара көзі айнадайын,
 Жүрекке ыстық тиіп салған сайын,
 Үлбіреген ақ етті, ашық жүзді,
 Тісі әдемі көріп пе ең қыздың жайын [4, 101].

Ал қазіргі қазақ поэзиясындағы өзгеше үні, өзіндік жолы бар ақындардың бірі Ақберен Елгезек өз өлеңінде жүрегі ұнатқан жанды былайшы тізбелей суреттейді:

Сенің ернің – пейіштегі гүл сынды,
 Демің сенің – сездіреді тылсымды...
 Көзің сенің – Ай жұтылған түн сынды,
 Сезім неге мөлдіреген мұң сынды?..

Қара шашың – Қара теңіз толқыны,
 Қарашығың – мен адасар жол түбі...
 Жүрегіңе сезіле ме, тыңдашы,
 Сені аңсаған жүрегімнің солқылы [9, 53].

Махаббат, сезім тақырыбы қай заманда болмасын – мәңгілік тақырып. Ол әдебиет тарихында өз өзектілігін ешқашан жоймақ емес. Сөйте тұра, махаббатты жырлаудың әдебиет тарихында бірнеше дәстүрі болды. Мәселен махаббат лирикасының шығыстық дәстүрін айта аламыз. Ал қазақ әдебиетінде махаббатты жырлау Абай дәстүрі негізінде қалыптасты. Жоғарыдағы мысалдар бұл пікірімізге бұлтартпас дәлел бола алады.

Кез келген қаламгер – көркем ойдың иесі. Әр қаламгердің бір ерекшелігі – өмір жайлы, өмірдегі сан түрлі құбылыстар туралы және олардың болмысын түсініп, түйсіне, өз бетінше пайымдап, әр ұғымға өз сөзімен анықтама бере алуында. Тек қалам иелерінің ғана емес, көкірек көзі ояу әр адамның айналасындағы болып жатқан өзгерістерге, қоғамдағы әрекеттерге байланысты өз пайымы мен түсінігі бар. Ғылым тілінде әр ұғымның әр адамның санасында өзгеше түрленуі концепт деп аталады. Кез келген ұғым – концепт болады. Абай шығармашылығында кездесетін кейбір ұғымдарды қазіргі қазақ қаламгерлері өз пайым тұрғысынан ары қарай дамытты. Біз бұл жұмысымызда Абай шығармашылығында және қазіргі қазақ әдебиеті өкілдерінің туындыларында кездесетін бірнеше концептіге тоқталамыз.

Абай сөз құдіретін бәрінен биік қояды. Ол өленді сөздің папшасы дәрежесіне көтереді. Бұған дәлел ақын шығармашылығында кездесетін мына жолдар:

Өлең – сөздің патшасы, сөз – сарасы,
Қиыннан қиыстырар ер данасы.
Немесе:
Өлең деген – әр сөздің ұнасымы,
Сөз қосарлық, орайлы жарасымы.

Бұл ақын шығармашылығындағы «өлең» концептісі. Ақын – сезімнің адамы. Ақын жаны сезім мен махаббаттың алдында әлсіз келеді. Ақынның сырын айтар серігі қашанда өлең екені белгілі. Өленді өз жанының қорғаны ретінде бағалайтын Фариза ақын былай дейді:

...Күлкімді, жайлы күнімді,
Азапты, қайғы-мұңымды
Өзіммен бөліскенің үшін,
Қатем мен жеңістерім үшін,
Менің мынау қиындау тағдырым болып,
О баста көріскенің үшін,

Өлең, мен сені аялап өтем [5, 147]. Ақын өленді жан жолдасым деп танып, оның өзіне деген адалдығына ешқашан дақ түсірмеуге ант етеді.

Ақын Ақұштап Бақтыгереева:
Өлең деген – құдірет қой, шынында,
Талант керек, кейде оны ұғуға.
Ұлағат та, тіршіліктің сыры да –
Үңілсеніз жатыр баба жырында, – дейді.

Ақын үшін өлең – құдіретті ұғым. Оқырмандарға тіршіліктің барлық құпия сырларының түйінін де осы поэзия деген қасиетті ұғымнан іздеуді ұсынады.

Абай шығармашылығындағы келесі бір концепт – «қайғы». Әр адамның тағдырында кездесетін үлкенді-кішілі уайым-қайғының үстіне, заманын, айналасын ойлаған күйініш сезімі қосылады.

Бір қайғыны ойласаң,
Жүз қайғыны қозғайды,
деп шынын айтқан Абайдың бір басында қайғы-қасыреттің аз болмағанын аңғарамыз. Абай шығармашылығында қайғы жеу, қайғы басу сияқты үш-төрттен келген тіркестерден өзге, жеке тұрып қолданылған қайғы тұлғасы алпыстан астам рет кездеседі. Бұл тілдік тұрғыда ақынның жан даусын тілмен, сөзбен, сөздің активтігімен танытуы болып саналады. «Қайғы» концептісі мынадай топтарға жіктеледі: қайғы – «тіршілік иесі», ол адамға тән қызметтерді атқарады; қайғы – зат, объект; қайғы – сырттан келетін күш; қайғы – адамның өзі; қайғы нақты кеңістікте өмір сүреді. Абай шығармашылығында «қайғы» концептісі үш түрлі тақырып аясында әр қырынан ашылады: қайғы – адамның адамды түсінбеуі; қайғы – қымбатыңнан, аяулы адамыңнан айырылу; қайғы – қоғамдық-әлеуметтік мәселені қозғайды.

Қайғы шығар ілімнен,
Ыза шығар білімнен.
Қайғы мен ыза қысқан соң,
Зар шығады тілімнен.

немесе:

Қартайдық, қайғы ойладық, ұйқы сергек,
Ашуың – ашыған у, ойың – кермек.
Мұндасарға кісі жоқ сөзді ұғарлық,

Кім көңілді көтеріп, болады ермек, – деген жолдар жоғарыдағы айтылған ойлардың дәлелі бола алады [4, 127].

Қазіргі қазақ поэзиясының «қадірі» Қадыр Мырза-Әлидің шығармашылығында «қайғы» концептісі былайша көрініс берген:

Бар сияқты сары уайым, сартап қайғым,
Жатып алып кей кезде нәр татпаймын.
Көз алдымда дүние дөңгеленіп,
Шыбын жанды қоярға жер таппаймын [10].

Қайғы Абай жанына тыныштық бермегені сияқты Қадыр ақынды да ұйқы-күлкіден айырады. Екі ақында да бұл ұғымды түйсіну бірдей.

Қорытынды

Қорыта келгенде, қазіргі қазақ әдебиетіндегі Абай дәстүрі – мықтап орныққан дәстүр. Кейінгі қазақ қаламгерлерінің қайсысы болмасын, оның Абайдан үйренгені, Абай дәстүрін жалғастырушы екені анық көрінеді. Біз ұлы ақынның қазақ әдебиеті үшін еткен еңбегіне, әкелген жаңалығына, қалыптастырған мызғымас дәстүріне тоқталдық. Қазіргі қазақ әдебиетіндегі Абай дәстүрін жалғастырушы аты әдебиет әлеміне әбден таныс авторлардың шығармашылығына үңіле отырып, дәстүр сабақтастығын анықтадық. Сондағы қазақ әдебиетінде Абай дәстүрі нық орнаған. Оны жалғастырушылар

Абайдан кейінгі дәуірде де болды. Қазір де бұл дәстүрді жалғастырушылар молынан ұшырасады. Болашақта да аталмыш дәстүр жалғаса береді.

Пайдаланған деректер тізімі

- 1 **Тілешов, Е.** [Электронды ресурс]. – <https://adebiportal.kz>
- 2 Абай дәстүрі және қазіргі қазақ әдебиеті. – Алматы : Арда, 2009. – 392 б.
- 3 **Мақатаев, М.** Аманат. – Алматы : Атамұра, 2002. – 304 б.
- 4 **Абай.** Шығармаларының екі томдық толық жинағы. – Алматы : Жазушы. – Т. 1: Өлеңдер мен аудармалар. – 2002. – 296 б.
- 5 **Оңғарсынова, Ф.** Дауа. Өлеңдер. – Алматы : Атамұра, 2002. – 288 б.
- 6 **Әбдікәкімұлы Т.** Бесінші маусым жұпары. – Алматы : Атамұра, 2017. – 312 б.
- 7 **Нұржан, С.** [Электронды ресурс]. – <https://kitap.kz>
- 8 **Кәпұлы, Д.** Бөрісырғақ. – Алматы : Хан тәңірі, 2014. – 286 б.
- 9 **Елгеzek, А.** Шексіздік сыртындағы шам. – Астана : Фолиант, 2014. – 328 б.
- 9 **Мырза-Әли, Қ.** [Электронды ресурс]. – <https://bilim-all.kz>.

References

- 1 **Tileshov, E.** [Elektronnyy resurs]. – <https://adebiportal.kz> [Tileshov E. [Electronic resource.] – <https://adebiportal.kz>.
- 2 **Abay dástúri jáne qazirgi qazaq ádebieti.** [Abay traditions and modern Kazakh literature]. – Almaty : Arda publ., 2009. – 392 p.
- 3 **Maqataev, M.** Amanat. [Makataev M. Amanat]. – Almaty : Atamura publ., 2002. – 304 p.
- 4 **Abay.** Shyǵarmalarynyń eki tomdyq tolyq jinaǵy. [Abay. A complete two-volume collection of his works]. – Almaty : Writer. – Vol. 1: poems and translations. – 2002. – 296 p.
- 5 **Ońǵarsynova, F.** Daǵa. Óleńder. [Ongarsynova F. Dava. Poems]. – Almaty : Atamura, 2002. – 288 p.
- 6 **Ábdikákimuly, T.** Besinshi maýsym júpary. [Abdikakimuly T. Fragrance of the fifth season]. – Almaty : Atamura publ., 2017. – 312 p.
- 7 **Nurjan, S.** [Elektronnyy resurs]. – <https://kitap.kz>. [Nurzhan S. [Electronic resource.] – <https://kitap.kz>.
- 8 **Kápuly, D.** Bórisyrǵaq. [Kaply D. Borysyrgak]. – Almaty : Khan tanyry, 2014. – 286 p.
- 9 **Elgezek, A.** Sheksizdik syrtyndaǵy sham. [Elgezek A. candle outside Infinity]. – Astana : Folio, 2014. – 328 p.

10 **Myrza-Ali Q.** [Elektrondu resýrs]. – [https:// bilim-all.kz](https://bilim-all.kz). [Myrza-Ali K.] [Electronic resource]. – <https:// bilim-all.kz>.

Материал баспаға 16.03.21 түсті.

А. М. Картаев, Б. Б. Келгембаева, Д. Исахул
Восточно-Казахстанский университет имени С. Аманжолова,
Республика Казахстан, г. Усть-Каменогорск.
Материал поступил в редакцию 16.03.21.

ТРАДИЦИИ АБАЯ В СОВРЕМЕННОЙ КАЗАХСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ

В статье обсуждаются нововведения, которые Абая принес в казахскую поэзию, и как она стала неразрушимой традицией в современной литературе. Если вы посмотрите на историю литературы, традиция Абая в казахской поэзии является одной из самых высоких и очевидных. Говорят, что нововведения Абая в казахской литературе были широко поддержаны поэтами литературы поздних периодов. Стихи поэта анализируются с тематической и предметной точек зрения и сопоставляются с произведениями известных поэтов современной казахской литературы. Доказано, что проявления традиции Абая продолжают в поэзии К. Мырза-Али, Ф. Онгарсыновой и современных поэтов Т. Абдыкакимова, А. Бактыгереевой, С. Нуржана, Д. Капулы, А. Елгезека.

Ключевые слова: традиции, новаторство, наставник, поэзия, поэт, стихотворение, лирика, тема, концепт.

М. Kartayeva, B. B. Kelgembayeva, D. Isakhul
East Kazakhstan State University named after S. Amanzholov,
Republic of Kazakhstan, Ust-Kamenogorsk.
Material received on 16.03.21.

THE TRADITION OF ABAI IN MODERN KAZAKH LITERATURE

The article discusses the innovations that Abay brought to kazakh poetry, and how it became an indestructible tradition in modern literature. If you look at the history of literature, the tradition of Abay in kazakh poetry is one of the highest and most obvious. It is said that Abay's innovations in kazakh poetry were widely supported by representatives of literature of later periods. The poet's poems are analyzed from the thematic and subject points of view and compared with the works of famous writers of modern Kazakh literature. It is proved that the manifestations of the Abay tradition continue in the poetry of K. Myrza-Ali, F. Ongarsynova and contemporary poets that T. Abdykakimov, A. Baktygerereyeva, S. Nurzhan, D. Capuli, A. Elgezek.

Keywords: tradition, innovation, mentor, poetry, poet, poem, lyrics, theme, concept.

Теруге 16.03.2021 ж. жіберілді. Басуға 26.03.2021 ж. қол қойылды.
Электронды баспа
1,80 Mb RAM

Шартты баспа табағы 17,0. Таралымы 300 дана. Бағасы келісім бойынша.
Компьютерде беттеген: А. Шукурбаева
Корректор: А. Р. Омарова
Тапсырыс № 3754

Сдано в набор 16.03.2021 г. Подписано в печать 26.03.2021 г.
Электронное издание
1,80 Mb RAM

Усл. печ. л. 17,0. Тираж 300 экз. Цена договорная.
Компьютерная верстка: А. Шукурбаева
Корректор: А. Р. Омарова
Заказ № 3754

«Toraighyrov University» баспасынан басылып шығарылған
Торайғыров университеті
140008, Павлодар қ., Ломов к., 64, 137 каб.

«Toraighyrov University» баспасы
Торайғыров университеті
140008, Павлодар қ., Ломов к., 64, 137 каб.
67-36-69
e-mail: kereku@tou.edu.kz
www.vestnik.tou.edu.kz